

Lanvin 2009. gada ziemas kolekcijā Albērs Elbāzs ir ietērpis vīriešus apjomīgos divrindu uzvalkos ar pašām biksēm, kas ap potīti savilkas ar gumiju kā sporta triko. Arī citi šīs kolekcijas elementi – lakādas kedas un slēpotāju micītes ar bumbulīšiem – tikpat nepārprotami citē Elbāza iecienīto un aktīvi ekspluatēto tēlu – drīzāk puišeli, nevis vīrieti. Tēlu, ko Rietumos nu jau dažus gadu desmitus tradicionāli dēvē par Nerd. Piekļājīgi izsakoties un padomju kino klasiku citējot, tas būtu saucams par Botāniķi.

Lanvin.

Foto: Boris Press un J. Kriševičs - www.kriševičs.lv

Apvērstaais sekssimbols – Botāniķis

UN PIEDZIMA TĒLS

Lai cik paradoksāli, vairums modes vēsturē ierakstīto kulta imidžu savas tapšanas brīdī nekādi nav bijuši saistīti ar modi. Arī Botāniķis, jo šis tēls par savu rašanos ir pateicību parādā konkrētam cilvēkam, kuram, protams, nebija ne jausmas, kādu lomu viņa āriene reiz spēlēs pasaules modes industrijas kontekstā.

20. gadsimta padsmītajos gados Holivudā faktiski pastāvēja divi žanri. Viens – drāmas par mīlestību ar traģiski asiņainiem fināliem, otrs – burleskas ar neordināru komisko varoni galvenajā lomā.

Šo ekscentrisko komēdiju neticami komerciālie panākumi sekmēja pamatīgu komisko aktieru pieplūdumu. Basters Kītons, Maksis Linders, Čārlijs Čaplins – katrs no viņiem apliecināja savu individualitāti, ņemot talkā aridzan labi atpazīstamu imidžu. Nebija nekāds pārsteigums, ka vēl pavisam neilgajā kino pastāvēšanas vēsturē jau bija iemēģināti teju visi iespējamie komiskie psihotipi, tāpēc ko jaunu izdomāt bija tikpat kā neiespējami.

Iesācējam komiķim Haroldam Loidam – tāpat kā daudziem viņa ieroču brāļiem – šķiet, neatlika nekas cits, kā atdarināt Čārliju Čaplīnu. Taču atšķirībā no citiem kopētājiem viņš laikus atteicās no pielīmētājam ūsiņām, platbiksēm un neveiklajiem zābakiem, lai radītu jaunu, oriģinālu ārējo tēlu – neveiksminieku briļļainīti, neveiklu, neaizsargātu un paradoksāli magnētisku... Pasaulē bija nācis pirmais Botāniķis.

Tā izskatās mūžīgais students – labsirdīgs, gudrs, labi audzināts puisis no labas ģimenes, mūžam finansiālu grūtību vajāts un mūžam bērnišķīgi tiešs un izklaidīgs. No kā izriet nemitīga iekulšanās komiskās situācijās. Botāniķis ir saprotams, aizkustinošs un vienkāršs. Viņš ir tāds nedaudz nepabeigts un stūrainis kā pusaudzis. Viņš ir vakarējais puišelis, kurš izaudzis no saviem skolnieka uzvalciņiem. Harolds Loids savu tēlu ietērpā pašās stabulēs un pašaurās žaketītēs. Viņš bija it kā akurāts, tomēr paburzīts. Un valkāja ērmīgas apaļas brillītes...

Starp citu, par brillēm. Īstajam Haroldam Loidam bija lieliska redze, acenes viņam nebija nepieciešamas. Tās Loids izdomāja savam tēlam par godu – lai padarītu to neaizsargātāku. Taču filmēšanas laikā acēnu stikli meta tāds zibšņus, ka operators uzstāja, lai brillēm stiklu nebūtu vispār. Un Loids valkāja vien rāmi. Sākumā tikai uz ekrāna un fotogrāfijās, vēlāk arī reālajā dzīvē – lai būtu atpazīstamāks.

ZELTA LAIKMETS

Šis kļuva par kulta tēlu. Savukārt pats Harolds Loids – par vienu no vislabāk apmaksātajiem Holivudas aktieriem un sieviešu mīluli. Līdzās galvenajiem mīlētājiem, kas tolaik bija ekrānu valdnieki. Šis tēls istajā brīdī trāpīja istajā punktā un uz palikšanu iespiedās skatītāju apziņā. Taču tikai tajā – jo reālajā dzīvē tas nebija modē un atdarināts netika. Par briļļaino vieniēsi varēja uzjautrināties, bet industrija, kas producēja modes preces, pagaidām vēl nemēģināja šo tēlu pārdot. Viss sāksies un notiks ievērojami vēlāk, sešdesmitajos – Botāniķa imidža zelta laikmetā.

Sešdesmitie – leģendārā desmitgade, pār kuru plīvoja jaunatnes dumpja karogs – laiks, kad notika “bērnu” cīņa pret visu, kas raksturīgs, piederīgs “vecākiem”, mietpilsoņiem, buržuāzījam. Tieši tad Botāniķa tēls kļuva pieprasīts: ar tā palīdzību varēja paust gan savu pozitīvo attieksmi pret pasauli, gan – protestu pret uztiptajiem uzvedības stereotipiem, kas noteica, ka vīrietim vienmēr jābūt vīrišķīgam, bet sievietei – nemainīgi romantiskai.

Briļļainā studenta tēls kļuvis apkopojošs, tas pārkāpj kinoekrānu rāmjus, lai ieņemtu vietu uz modes mēlēm un modernu jauniešu garderobēs – un visbeidzot tiek pie paliekoša nosaukuma – Nerd. Ir milzum daudz šā termina izcelsmes versiju, taču visvairāk uzticama rādās tā, kas atsviež mūs atpakaļ laikā līdz pat 50. gadu vidum un uz Ņujorkas štata pilsētas Olbanijas Politehnisko institūtu. Tur pēc nodarbībām (vai to laikā) izklaidējošies studenti – drunk (angl. – piedzērušies) – sāka apzīmēt ar vārdu knurd (tas pats drunk no otra gala) savus kolēģus, kuri dzīru un ballīšu vietā deva priekšroku mājas darbu gatavošanai... Un drīz vien šis vārds tika arī rakstīts atbilstoši izrunai – Nerd. (Nebūtu gluži lieki piebilst, ka tāds ir arī amerikāniskais ekvivalents ne sevišķi glaimojošajam nūģim).

BOTĀNISKĀS SEJAS

Prototipi – reālās izklaides biznesa personības, kas šā tēla ietvaros parādījās uz skatuves 60. gados, padarīja imidžu leģendāru. Piemēram, Džons Lenons – sešdesmito sākuma kulta Botāniķis. Pozitīvs, smaidīgs, imidža garam atbilstīgs – bišķi teicamnieks un bišķi huligāns... Turklāt viņa huligāniskums bija it kā pavisam netīšs un pilnīgi neļauņprātīgs.

Vēl viena tēla versija – Vudijis Allens. Botāniķis pēc dabas, kopš dzimšanas un

Pasaulē bija nācis pirmais Botāniķis – komiķis Harolds Loids. Neveikls, neaizsargāts un paradoksāli magnētisks.

Bilis Geitss.

Reālās dzīves likumsakarība: tie, kurus videnē un koledžā sauc par lūzeriem, nereti izaug par magnātiem – labākais piemērs, tipiskais Botāniķis, vēlāk pasaules valdnieks, ir Bilis Geitss.

60. gadu sākuma kulta Botāniķis Džons Lenons.

pēc psihotipa. Ja viņš būtu piedzimis citā laikā, nez vai viņa karjera būtu izdevusies tik veiksmīga. Taču Allenam paveicās – sešdesmitajos viņš kļuva modīgs, un viņam pat nenācās nedz ko tēlot, nedz uzspēlēt. Viņš valkāja pareizās formas brilles (tieši 60. gados Vudija Allena un Īva Senlorāna brillju forma tika nosaukta par Nerd), viņam par labu nāca kautrais smaids salikumā ar huligānisko nekaunību. Viņš ļoti smalki uztvēra sava imidža popularitātes nianšes – daudzās šā kulta režisora un aktiera filmās nepieciešamo kontrastu radīja kāda vienkārši neticami seksīga partnere, kurai līdzās viņš pats izskatījās vēl jo komiskāks.

Slavenais augstās modes dizainers Īvs Senlorāns pārstāvēja nedaudz atšķirīgu

jomu. Viņš nespēja kino un nedziedāja uz skatuves. Tomēr arī zināmā mērā kļuva par šā stila ikonu. Taču tas jau bija Botāniķis, kurš sper soli pāri sava žanra robežai Intelektuāla virzienā – arī šis tēls tobrīd bija gana aktuāls.

Bet, lai cik tas dīvaini liktos, Holivudā dzimušais un augušais tēls savus augstus sasniegumus Padomju Savienībā: Kaukāza gūsteknes draugu – studentu Šuriku režisors Leonīds Gaidajs, izrādās, bija izdomājis, parodējot šo Rietumos plaši tirāžēto personāžu, un ne jau nejauši tādu pusi ieviesa tieši komēdijā.

Turklāt Šurika lomas tēlotājs Aleksandrs Demjaņenko dzīvē nekad neesot bijis Botāniķis, tikai ļoti godprātīgi pildījis režisora ieceres. Gaidajs pats izdomā-

ja viņu ietēpt šaurās, paīsās biksēs, garpurnu korpēs, rūtainā krekļā un izrotāt ar teicamnieka brillītēm. Ārieni papildinot ar tēla komisko naivumu, tiešumu un stūrainību. Aleksandram Demjaņenko šī loma kļuva par zvaigžņu stundu un lāstu vienlaikus – turpmāk neviens viņu vairs neuztvēra citādi... Bet Botāniķim uzglūnēja neparedzētas un nenovēršamas briesmas, proti, viņam nebija tiesību uz novecošanu. Šis varonis, redz, ir apburošs vien pusaudzības periodā, novecojoši botāniķi pārvēršas savās karikatūrās.

NERDU ATGRIEŠANĀS

Tāpēc septiņdesmitajos, kad viņi kļuva pieauguši, viņu tēls izgāja no modes. Tā prototipi un sekotāji izauga par vīriem, novecoja un augstu kāpa pa karjeras kāpnēm (ko, starp citu, var uzskatīt par reālās dzīves likumsakarību: tie, kurus videnē un koledžā sauc par lūzeriem, nereti izaug par magnātiem – labākais piemērs, tipiskais Botāniķis, vēlāk pasaules valdnieks, ir Bilis Geitss). Komerciālajā modē un Holivudā vienlaikus atgriezās vīrišķība mačo izskatā, apveltīta ar fizisku spēku un seksuālu uzstājību. Bija jāpaiet vēl pāris desmitgadēm, lai atkal jauna paaudze izvilktu šo tēlu no savu vecāku skapjiem, notraustu naftalīnu un putekļus un, protams, to pielaiktu.

Tēls tāpat sāk atgriezties 90. gados. Parādās parodijas par sešdesmito filmām (slavenākais varonis Ostins Pauerss – Botāniķa un psihodēliska Stilgā krustojums). Iecienītas kļūst retro stilizācijas modes žurnālos, videoklipos un dažādās dzīves situācijās. 90. gadu britu roks šo tēlu padara pat par savdabīgu nacionālo iezīmi, kuras atsevišķi vaibsti spilgti izpaužas, piemēram, Oasis, Pulp un Blur daiļradē...

Un tam visam, protams, seko jauns komerciālās modes ideju vilnis. Tajā atgriežas 60. gadu jauniešu modes elementi – apģērbs, aksesuāri, bitlu frizūras un Nerd stila brilles. Taču galvenais ir tas, ka noformējas veids, kā savietojami Botāniķa tēla pamatelementi. To var aprakstīt aptuveni tā: ņem kaut ko, no kā jau esi izaudzis, papildini to ar kaut ko konservatīvu no tēva garderobes. Īspiedurkņu tēkreklu uzstīvē pa virsu svīterim. Uzvilcis bikses ar buktēm, auj kājās vecās kedas. Džinsus cigarešu tievumā papildini ar garpurnu korpēm. Bet rūtainu kreklu – atkal gluži nejauši – komplektē ar svītrainu uzvalku...

Grupa Blur ar acimredzamām botānišķām pazīmēm.

Albers Elbass.

JAUNIE BOTĀNIĶI

Šo tēlu veido apburošas klūdas un gadījuma rakstura stila pūdeļējumi. Ideālu pilnību tas ir sasniedzis, piemēram, Mjučas Pradas vīriešu kolekcijās, sevišķi jauniešu līnijā Miu Miu. Gan Pradas kastīngi – stūrainie neprofesionālie modeļi, kurus viņa izrauj neizprotami no kurienes, gan tas, kādos apģērba gabalu salikumos viņa šos puišus ietērpj – tas viss, protams, ir himna Botāniķim.

Jau minētais Albers Elbass ne tikai ekspluatē nerda tēlu un rada to no jauna savās kolekcijās, bet arī pats pa daļai kalpo par tā prototipu. Tāpat kā viņa kolēģi modes dizaina frontē Viktors Horstings un Rolfs Snērens – šāds vīrietis caurvij ekstravagantā un botāniķiski smalkā dueta Viktor&Rolf daiļradi jau vairāku gadu garumā. Neatpaliek arī modes un stila valkātāji. Viens no spilgtākajiem mūsdienu piemēriem ir amerikāņu jaunekļi, britpopa sekotāji Chester French un krievu grupa Bratja Grimm.

Nu, ko, līdz nejdzībai neveiklais un infantilais Botāniķa imidžs nezaudē popularitāti un pievilcību jau vairākas desmitgades. Tomēr, to pielaiķojot, ir jāuzmanās! Tam ir savas robežas, un tās padara šīs nerdu būšanas bīstamas: būtiski ir nepalaist garām to brīdi, kad pienācis laiks no tām šķirties. Tāpat kā reiz katram pienāk laiks atvadīties no sava skolas uzvalciņa, skolnieka portfelīša un kedām. ●

Jauno botāniķu mūsdienu piemērs – grupas Chester French solists D. A. Wallach.

Botāniķiski smalkais modes pasaules duets Viktors Horstings un Rolfs Snērens